

Skarbczyk logopedyczny

Nr 3- STYCZEŃ 2017

Witamy Państwa z kolejnym numerem naszej logopedycznej gazetki, mamy nadzieję, że pozwoli ona poszerzyć widzę dotyczącą rozwoju mowy dzieci w wieku przedszkolnym, jak również uzyskać wiele ciekawych pomysłów do pracy z własnym dzieckiem.

ROLA WYRAZÓW DŹWIĘKONAŚLADOWCZYCH W ROZWOJU MOWY DZIECKA

Rozwój mowy dziecka jest najistotniejszą częścią rozwoju komunikacyjnego i poznawczego człowieka. Mówienie jest dla człowieka umiejętnością naturalną, ale jej złożony charakter powoduje, że mogą się pojawić pewne problemy z jej opanowaniem.

Czym jest mowa? Jest to zachowanie językowe, zespół czynności, jakie przy udziale języka wykonuje człowiek, poznając rzeczywistość i przekazując jej interpretację innym uczestnikom życia społecznego. Wyodrębnia się mowę wewnętrzną, która służy organizowaniu wiedzy o świecie w umyśle i przejawia się jako tekst pomyślany, oraz mowę zewnętrzną, której wynikiem jest tekst przyjmujący postać dźwiękową. Aby dziecko mogło się komunikować, musi opanować pewne kompetencje i sprawności językowe, wzajemnie się warunkujące. Kompetencjami nazywamy społeczną wiedzę tkwiącą w umysłach ludzkich i wyrażaną w indywidualnych realizacjach, którym odpowiadają poszczególne sprawności. Wyraz dźwiękonaśladowczy, inaczej onomatopeja – to wyraz zawierający w swoim rdzeniu imitację dźwięków pozajęzykowych, np. bzz, kwa-kwa, ku-ku, gęgać, chlupać, zgrzytać, bądź zjawisk rytmicznie powtarzających się, np. dyndać, zygzak. Inaczej mówiąc, są to słowa oparte na wrażeniach słuchowych, naśladujące dźwięki pozajęzykowe, np. odgłosy przyrody, zwierząt lub maszyn bądź dźwięki towarzyszące różnym czynnościom.

Ich używanie pod koniec pierwszego roku życia i w drugim roku życia jest prawidłowym przejawem rozwoju mowy. Dotyczy to zarówno używania przez dziecko wyrazów dźwiękonaśladowczych zaproponowanych mu przez dorosłych, jak i wymyślenia przez dziecko nowych wyrazów (neologizmy dziecięce). Z reguły pojawiają się nazwy odgłosów, rzeczy i czynności, które dziecko zna, np. miau, hau, bam, ała, cacy, si. Przez pewien okres funkcjonują one w języku dziecka i jego otoczenia, aż zostaną wyparte przez wyrazy słownikowe. Najczęściej dzieje się to już w drugim roku życia. Inne wyrazy dźwiękonaśladowcze mogą się jednak utrzymywać, a nawet pojawiać. Uzależnione jest to w dużej mierze od ich budowy fonologicznej. Onomatopeje są niezwykle przydatne w terapii,

gdyż można je w razie potrzeby wymyślać, dostosowując do możliwości i konsytuacji dziecka. Często połączone są one z ćwiczeniami słuchu niewerbalnego. Aby jednak właściwie dopasować ćwiczenia z onomatopejami do potrzeb dziecka, należy posiadać wiedzę na temat jego rozwoju, aby ćwiczenia były dostosowane do jego możliwości rozwojowych i potrzeb.

Przykładowe ćwiczenia wykorzystujące wyrazy dźwiękonaśladowcze

❖ LALKA ŚPI

Należy przygotować: lalkę, maskotki kota i psa. Przebieg zabawy:

- Poruszając maskotką kota, wyraźnie wypowiadamy: miau, miau! Następnie, poruszając w stronę lalki maskotką psa, wypowiadamy: hau, hau!
- Bierzymy lalkę na ręce, w stronę zabawek mówimy: ciii! (przykładając palec do ust) i kołysząc lalkę, cichutko śpiewamy, intonując kołysankę: Aaa, aaa.
- Schemat należy powtórzyć kilka razy, coraz aktywniej włączając dziecko w działanie. Następnie pytamy: Co mówi kot? Co mówi pies? Co mówi mama? Lalka śpi: aaa, aaa.

❖ SKACZĄCA PIŁKA

Należy przygotować lekką piłkę średniego rozmiaru. Przebieg zabawy:

- Podrzucamy piłkę do góry, wypowiadając: hop, hop!
- Następnie, turlając piłkę w stronę dziecka, mówimy: kululul, kululul!
- Następnie, odbijając piłkę od podłogi, mówimy: bach, bach!
- Czynności wraz z określonymi wyrazami powtarzamy kilkakrotnie, stopniowo włączając dziecko do zabawy i zachęcając do powtarzania odpowiednich onomatopei.

❖ GRAJĄCY BĘBENEK

Należy przygotować bębenek.

I wariant:

- Gramy na bębenu głośno, wypowiadając: bum, bum, bum!
- Następnie uderzamy w bębenek delikatnie, wydając ciche dźwięki i jednocześnie mówiąc: ciii, ciii, ciii. Podajemy dziecku bębenek i razem z nim gramy raz głośno, raz cicho, jednocześnie dodając określoną onomatopeję.

II wariant:

- Układamy przed dzieckiem dwa bębny – duży i mały.
- Demonstrujemy głośną grę na dużym bębnie, jednocześnie mówiąc: bum, bum, bum, i cichą na małym, w połączeniu ze słowami: ciii, ciii, ciii.
- Następnie zachęcamy dziecko do powtórzeń samodzielnych.

❖ ODGŁOSY ZWIERZĄT

Korzystamy z piosenki (lub cytujemy jej treść jako wierszyk):

Odgłosy1

1. Krowa muczy muuu,
piesek szczeka hau.
Muuu, muuu, hau, hau,
Muuu, muuu, hau,
Muuu, muuu, hau.
2. Kozą meczy meee,
kotek miauczy miau.
Meee, meee, miau, miau,
Meee, meee, miau,
Meee, meee, miau.
3. Myszka piszczy piii,
Ptaszek ćwierka ćwir.
Piii, piii, ćwir, ćwir.

Piii, piii, ćwir, Piii, piii, ćwir.

4. *A ja umiem już:*

Meee, muuu, miau, hau, ćwir.

Meee, muuu, miau, miau,

Meee, muuu, miau,

Miau, miau, ćwir.

Piosenkę lub wierszyk należy powtarzać zwrotkami, jednocześnie udając ruchem ciała dane zwierzę, oraz imitując jego głos. Do zabawy należy przygotować ilustracje lub zdjęcia określonych zwierząt i demonstrować je adekwatnie do zwrotki. Nadbudową jest samodzielne wymyślanie kolejnych zwierząt i ich odgłosów oraz powtarzanie onomatopei według powyższego schematu. Ćwiczeniem utrwalającym może być kolorowanie rysunków zwierząt z jednoczesnym powtarzaniem ich głosów.

❖ ZABAWA RUCHOWA

Korzystamy z piosenki (lub cytujemy jej treść jako wierszyk):

Rączki i nóżki

Prawa rączka klap, klap.

Lewa rączka klap, klap, klap. (2 x)

Zaśpiewamy, zatańczymy, obie rączki zaprosimy.

Klap, klap, klap, klap, klap, klap. (2 x)

Prawa nóżka tup, tup.

Lewa nóżka tup, tup, tup. (2 x)

Zaśpiewamy, zatańczymy, obie nóżki zaprosimy.

Tup, tup, tup, tup, tup, tup. (2 x)

Do piosenki (wierszyka) dodajemy ilustrację ruchową – zamykamy rytmicznie prawą dłoń, później lewą, a następnie klaszczemy rytmicznie. Przy drugiej zwrotce tupiemy rytmicznie prawą nogą, później lewą, a następnie tupiemy obiema na zmianę. Zachęcamy dziecko do wykonywania ćwiczenia ruchowego z jednoczesnym wypowiedzianiem (śpiewaniem) adekwatnych onomatopei.

❖ ZABAWA Z KOMPUTEREM

Przy wywoływaniu i utrwalaniu wyrazów dźwiękonaśladowczych można skorzystać z gotowych pomocy dydaktycznych, np. programu multimedialnego [Mówiące obrazki]. Jest to zbiór kilkuset obrazków tematycznych, na których widać dany przedmiot, zwierzę lub sytuację, słychać charakterystyczny dźwięk; lektor wymawia adekwatną onomatopeję, dziecko może nagrać i odsłuchać siebie (program współpracuje z mikrofonem i głośnikiem). Program stanowi bardzo bogaty i atrakcyjny zbiór do pracy.

❖ BAJECZKI AKUSTYCZNE

Dzieci chętnie słuchają bajeczek akustycznych, czyli charakterystycznych onomatopei, na podstawie których wyobrażają sobie i odtwarzają ciąg znanych im czynności i zdarzeń. Osoba prowadząca musi podawać bardzo charakterystyczne dźwięki znane dziecku, w sekwencji do 4–6 maksymalnie. Dziecko siedzi z zamkniętymi oczami i słucha. Następnie wspólnie opowiadamy przebieg zdarzeń (lub dziecko odtwarza onomatopeje w określonej kolejności). Można przygotować również odpowiednie ilustracje do układania historyjek sytuacyjnych. Należy unikać przypadkowych dźwięków, które zakłóciłyby odbiór i odczyt. Przykładowe sekwencje:

1. Głośne chrapanie, głośne ziewanie, szuranie nogami, tupanie.

Opowiadanie: Ktoś spał, obudził się, ziewnął, wstał i poszedł.

2. Hop, hop, hop! Bach! Yyy, yyy! Cacy, cacy!

Opowiadanie: Ktoś podskakiwał, upadł, popłakał się, ktoś go przytulił i uspokoił.

3. Tup, tup, tup. Brzęk, brzęk! Trach! Brum, brum, brum! Tidiit! Brum, brum!

Opowiadanie: Ktoś przyszedł, wyjął kluczyki do samochodu, zatrzasnął drzwi, ruszył, zatrąbił i pojechał dalej.

❖ POSZUKIWANIE DŹWIĘKÓW

Zabawę rozpoczynamy od przeczytania wiersza pt.: **W Chrząstkowicach**

*W Chrząstkowicach, małym mieście,
wszystko chrzęści i szeleści.*

*Chrzęści chrząstka, chrzęści chrzan,
chrzęści brzoskwiniowy dzban,*

*Chrzęści brzoźka, chrzęści dzwon,
bo się zepsuł właśnie on.*

*A szeleszczą już od rana
liście, wiśnie i firana.*

*I szeleszczą kartki w książce,
gdy ją dziecko ma na łączce.*

Następnie kładziemy przed dzieckiem różne rekwizyty, które, poruszane, wydają dźwięki szeleszczące i chrzęszczące (np. papier, celofan, folię, piasek). Dziecko ma preparować z ich pomocą różne dźwięki, jednocześnie wypowiadając onomatopeję: Ssz, szsz! lub Chrz, chrz! Wspólnie staramy się ustalić, co chrzęści, a co szeleści. Następnie w otoczeniu naturalnym dziecka poszukujemy wspólnie jeszcze innych przedmiotów, które szeleszczą i chrzęszczą.

Pamiętając o poszczególnych fazach rozwoju mowy, można wspomagać prawidłowy rozwój dziecka. Jednym z takich istotnych elementów jest przejście od etapu wokalizacji do etapu językowego – mówienia słów i zdań. Etapem łączącym są onomatopeje – słowa niosące znaczenie, ale łatwe pod względem artykulacyjnym, będące pierwszymi [wprawkami] w mówieniu. Wykorzystując je, można dziecku pomóc, aby szybciej przeszło przez ten etap. Nie należy obawiać się przetrwałego przyzwyczajenia do używania takich słów, gdyż równolegle podaje się nazwy słownikowe, które dziecko w odpowiednim momencie pozna i zacznie wymawiać.

MOŻLIWOŚCI STYMULOWANIA ROZWOJU ZDOLNOŚCI JĘZYKOWYCH DZIECKA PRZEZ RODZICÓW

Obserwacja dziecka i codzienne czynności, a także umiejętnie wykorzystany czas spędzany z dzieckiem mogą być dla rodziców okazją do rozwijania zdolności językowych dziecka.

- Karm dziecko piersią (naturalne ćwiczenie języka), od 6. miesiąca życia stopniowo wprowadzaj do diety dziecka pokarmy o różnej konsystencji.
- Naucz dziecko jedzenia warzyw i owoców (zamiast cukierków – marchewka, jabłko), w ten sposób ćwiczysz gryzienie, żucie i połykanie.

- Mów do dziecka jak najczęściej, powoli i wyraźnie. Komentuj, co aktualnie robisz albo co robi twoje dziecko. Nie zdrabniaj słów. Różnicuj intonację wypowiedzi. Dołączaj gestykulację. Nazywaj przedmioty z najbliższego otoczenia.
- Sprawdź, czy dziecko rozumie, co do niego mówisz, czy wykonuje twoje polecenia, np. „Pokaż oko, ucho, nos”, „Przynieś misia”, „Podaj książeczkę” „Zabawki idą spać – włóż zabawki do kosza”.
- Zaobserwuj, czy dziecko prawidłowo oddycha, gryzie, żuje i przetyka pokarmy.
- Przyjrzyj się jego narządom mowy – językowi i wargom.
- Mów do dziecka szeptem i zbadaj, czy twoje dziecko nie ma problemów ze słuchem.
- Zachęcaj dziecko do rozmawiania, stymuluj jego potrzebę wyrażania emocji, chwal za każdą reakcję głosową.
- Nie wyręczaj dziecka w mówieniu, nie przerywaj mu w pół zdania, nie kończ wypowiedzi za dziecko, nie wyśmiewaj jego nieudanych prób powtarzania wyrazów.
- Prowokuj sytuacje, w których dziecko ma szansę jak najczęściej mówić. Zadawaj pytania. Powtarzaj trudne wyrazy, ale nagminnie nie poprawiaj nieprawidłowych gramatycznie form ani nie wymagaj w pierwszej próbie nienagannej artykulacji słów.
- Zachęcaj maluszka do naśladowania odgłosów zwierząt czy przyrody, otoczenia, instrumentów muzycznych (szum liści na wietrze – szszszsz, wąż – sssss, krowa – mu, czajnik – iiiii, straż pożarna – e-o).
- Ucz maluszka koncentrowania wzroku na rozmówcy. Patrz na dziecko, kiedy mówi do ciebie.
- Czytaj dziecku książki z obrazkami. Nazywaj to, co znajduje się na rysunkach. Podpowiadaj dziecku pierwsze sylaby słów, prosząc o nazwanie przedmiotu na ilustracjach.
- Śpiewaj dziecku, ucz wierszyków i wyliczanek – w ten sposób ćwiczysz słuch muzyczny.
- Ucz komunikacji nie tylko werbalnej, ale też niewerbalnej – kontaktu wzrokowego, gestów, mimiki twarzy itp. Stosuj ćwiczenia oddechowe, np. razem z dzieckiem dmuchajcie na piórko, płomień świecy, róbcie bańki mydlane.
- Pamiętaj o gimnastyce buzi i języka, np. masujcie sobie wzajemnie policzki.
- Zachęcaj szkraba do naśladowania cmokania, ssania, mlaskania, parskania, robienia dzióbka z warg, przesuwania języka po podniebieniu itp.
- Zachęcaj dziecko do kontaktu z rówieśnikami, zachęcaj do komunikowania się z innymi.
- Odgrywaj sceny z bajek poprzez zabawę w teatr – dzięki wspólnej zabawie dziecko będzie radosne.
- Omawiaj z dzieckiem, co wydarzyło się w czasie dnia, wplataj jego wypowiedzi do tworzenia opowiadania.
- Opowiadaj dziecku przed snem bajki, z wykorzystaniem relaksacyjnych masażyków.

- Zapewnij dziecku opiekę osób, które je kochają i ładnie się do niego zwracają.
- Czerp inspiracje od dziecka i baw się z nim na plaży, łące, spacerze, w podróży.
- W czasie kąpieli dziecka ulóż z nim bajkę o pluskających rybkach żyjących w morzu, ćwicz prawidłowe oddychanie: wdech nosem, wydech ustami – fale na wodzie.
- Nagrywaj głos dziecka przez mikrofon, a następnie odtwarzaj.
- Spędzaj efektywnie z dzieckiem jak najwięcej czasu i ucz je przez zabawę.

➤ Bajki i wierszyki logopedyczne

/Ćwiczenia, których celem jest podniesienie sprawności narządów artykulacyjnych i wywołanie prawidłowej wymowy głosek szumiących /

W ogródku Żanety

Żaneta bardzo lubi pomagać swojej mamie w pracach w ogrodzie. To jej ulubione zajęcie. W domu, w którym Żaneta mieszka wraz ze swoimi rodzicami, jest zawsze mnóstwo pracy do zrobienia. Czasem trzeba myć okna (*podnosimy język, czyścimy zewnętrzną powierzchnię górnych siekaczy*), czasem trzepać dywaniki (*szeroki język układamy na zmianę na dolnych i górnych zębach*), a czasem pomóc tacie w remoncie pokoju (*malujemy językiem sufit i ściany, czyli przesuwamy nim po podniebieniu i policzkach*). Żaneta najbardziej jednak lubi prace w domowym ogródku.

Tam nigdy nie można się nudzić. Najpierw trzeba zagrabić ziemię, usunąć z niej wszystkie zeschnięte liście, patyczki i kamienie (*szorujemy językiem po górnych siekaczach w przód i w tył*). Później wykopać rowki (*przesuwamy językiem po podniebieniu, rozpoczynając od zębów, w stronę gardła*), w których posieje się nasiona warzyw lub kwiatów. Kiedy wszystko będzie już gotowe, Żaneta posadzi w nich warzywa: rzodkiewkę, rzeżuchę i rzepę (*dotykamy językiem każdego górnego zęba, „sadząc warzywa w równych rzędkach”*). Na następnej rabatce rosną kwiatki Żanety: żonkile i róże (*rysujemy kwiatek językiem na podniebieniu*). Dziewczynka uwielbia ich piękny zapach (*„wąchamy kwiaty”: nabieramy powietrze nosem, wydychamy ustami*). Aby kwiaty i warzywa zdrowo rosły, Żaneta podlewa je wodą z ogrodowego węża. To świetna zabawa patrzeć, jak kropelki wody szerokim łukiem padają na ziemię, tak jakby zjeżdżały na zjeżdżalni (*zaczepiamy czubek języka za dolne zęby, grzbiet wyginamy w stronę podniebienia, robimy „zjeżdżalnię”*).

W ogrodzie jest również zakątek, w którym rosną stare, rozłożyste drzewa. Zawsze szumi w nich wiatr (*podnosimy szeroki język za górne zęby, układamy usta w kóteczo, mówimy: szszszsz...*) Pośród nich wisi hamak, na którym Żaneta lubi odpoczywać po ciężkiej pracy w ogrodzie. Najczęściej huśta się w nim, czytając ciekawą książkę (*huśtamy się w hamaku: układamy język w kształcie łyżeczki, kołyszemy go na boki*). Czasem leniwie popija lemoniadę przez kolorową słomkę (*układamy język w rulonik – te dzieci, które nie potrafią, układają usta w wąski dzióbek*) i patrzy w niebo na lecące nad głową samoloty (*podnosimy szeroki język za górne zęby, układamy usta w kóteczo, przedłużamy głoskę żżżż...*). Taki odpoczynek to najlepsza nagroda po ciężkiej pracy w ogrodzie.

„Tata rak” - T. Śliniak

Powiem wam,

To było tak:
Pewien mały beksa rak
Zgubił swego tatę raka
I okropnie płakał.
Usłyszała płacz ten kaczką,
Biegnie więc pocieszyć raczką.
Za nią czapla i kormoran –
pocieszali do wieczora.

„Wiersz na kilka głosów”

Jedzie pociąg- fu fu fu fu,
Trąbka trąbi –tru tu tu tu tu,
A bębenek –bum bum bum bum
Na to żabki –kum kum kum kum,
Woda z kranu – kap kap kap kap,
Konik człapie – człap człap człap człap,
Mucha brzęczy – bzy bzy bzy bzy,
A wąż syczy – sss sss sss sss,
Baran beczy – be be be be,
A owieczka – me me me me,
Zegar cyka – cyk cyk cyk cyk,
A dzwoneczki – dzyn dzyn dzyn dzyn.

Źródło:

1. Demel G., Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola.
2. Sachajska E., Uczymy poprawnej wymowy.
3. Grabias S., Logopedyczna klasyfikacja zaburzeń mowy.
4. Chmielewska E., Zabawy logopedyczne i nie tylko.
5. Styczek I., Logopedia.
6. Forum Logopedy, wrzesień 2014.

OPRACOWANIE: MAGDALENA BOREK